

как одной из групп риска и таких, которые могут быть наиболее подвержены компьютерной зависимости. Определены основные последствия компьютерной зависимости у младших подростков. Описаны результаты опроса среди младших подростков и определен уровень их компьютерной зависимости. Определены особенности пользования Интернет-сетью младшими подростками. Выявлено использование детьми Интернета и их безопасности в этой среде. Обоснованно возникновения и особенности проявления «компьютерной зависимости» у младших подростков. Осуществлено характеристику социально-педагогической профилактики данного явления в заведении общего среднего образования.

Ключевые слова: компьютерная зависимость, причины компьютерной зависимости, виды компьютерной зависимости, младшие подростки, учреждения общего среднего образования.

MIKHEEVA OKSANA, PORHUN OKSANA. *Social-pedagogical prophylactics of computer dependence of long-term adults in general basic education.*

The article describes the concept of computer dependence, defines its main components. The main types of computer dependencies are presented. Described and given the characteristics of the reasons for the formation of computer dependence in younger teens. Characterization of adolescence and younger adolescents, as one of the most at risk and those that may be the most susceptible to computer dependence, has been performed. The main consequences of computer dependence in younger teens are determined. The results of the survey among younger teens and the level of their computer dependence are described. The features of using the Internet network for younger teenagers are determined. The use of Internet children and their security in this environment has been identified. The emergence and features of the "computer dependence" manifestation in younger teens are substantiated. Characterization of socio-pedagogical prevention of this phenomenon in the institution of general secondary education is carried out.

Keywords: computer dependence, causes of computer dependence, types of computer dependence, younger teens, institutions of general secondary education.

УДК 37.091.12:36-051

Неїжпана Л.С.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

В статті розкрито сутність професійного розвитку педагогів у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, визначено актуальність проблеми професійного розвитку соціального педагога. Обґрунтовано професійний розвиток як неперервний, динамічний процес залучення до професії. Розкрито принципи професійного розвитку соціального педагога. Визначено сутність поняття «професійний розвиток соціального педагога». Охарактеризовано курси

з підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основна традиційна форма професійного розвитку соціального педагога закладу загальної середньої освіти та запропоновано форми роботи для самоосвіти. Узагальнено шляхи вдосконалення професійного розвитку фахівців соціально-педагогічної сфери. Встановлено, що професійний розвиток соціального педагога передбачає цілеспрямовану діяльність, що сприятиме його професійній самореалізації та самовдосконаленню.

Ключові слова: професійний розвиток, професійний розвиток соціального педагога, технології професійного розвитку, принципи професійного розвитку соціального педагога, форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Реформування системи освіти в Україні, пошук нових ефективних методів навчання та виховання здобувачів освіти, удосконалення освітнього процесу вимагають постійного професійного розвитку педагогічних працівників закладів освіти. Зміна стандартів в сфері освіти зумовлює потребу модернізації процесу професійного розвитку педагогів з метою формування компетентних і конкурентоспроможних фахівців, які ефективно здійснюватимуть педагогічну діяльність. Відтак, в Україні посилюється інтерес до проблеми професійного розвитку педагогів Нової української школи. Важливе місце серед педагогічних працівників належить соціальним педагогам, які здійснюються соціально-педагогічний патронаж у системі освіти, згідно Положення про психологічну службу у системі освіти України від 22 травня 2018 року.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних праць свідчить про те, що активно досліджуються різноманітні аспекти професійного розвитку педагогів: зміст професійного розвитку педагога (Л. Красюк, С. Мірошник, Л. Пуховська, А. Росс); системи та моделі професійного розвитку педагогів (Б. Джойс, М. Кочрен-Сміт, С. Літл, Л. Мартинець, О. Микитюк, М. Пахомова); методи й форми професійного розвитку педагогів (О. Безсонова, О. Бігич, І. Грогодза, Н. Муқан, А. Черній) тощо.

Теоретичні і практичні аспекти проблеми професійного розвитку соціальних педагогів знайшли висвітлення у працях вітчизняних учених: О. Безпалько, Р. Вайноли, І. Звереві, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, О. Пришляк, А. Рижанової, С. Харченко, Л. Штефан та ін.

Заслуговує на нашу увагу проблема професійного розвитку соціального педагога закладу загальної середньої освіти, в ракурсі створення нової української школи, впровадження інклюзивного навчання, змін до підвищення кваліфікації педагогічних працівників та інших нововведень в системі освіти. Метою діяльності психологічної служби закладу освіти, до якої входить соціальний педагог «є сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти» [5, с. 2]. Відтак, соціальному педагогу слід постійно займатися власним професійним розвитком для ефективної реалізації соціально-педагогічної діяльності.

Метою нашої статті є визначення сутності та форм професійного розвитку соціального педагога закладу загальної середньої освіти.

Для визначення змісту професійного розвитку соціального педагога, варто проаналізувати сутність понять «розвиток» та «професійний розвиток». «Розвиток – це процес і результат внутрішніх якісних і кількісних змін, фізичних і духовних сил людини (фізичний розвиток, соціальний, психічний, духовний); процес, в якому поступове накопичення кількісних змін призводить до настання якісних» [6, с. 47]. Однією з основних сфер розвитку людських ресурсів вважають професійний розвиток особистості, який зазвичай ототожнюють з прогресивним розвитком людини, з процесом, в першу чергу, якісних змін.

У психолого-педагогічній літературі знаходимо чимало трактувань поняття «професійний розвиток». В основі визначення Л. Мітіної лежать особистісні якості суб'єкта. Професійний розвиток авторка розглядає з психологічної точки зору, «як зростання, становлення, інтеграцію і реалізацію його особистісних якостей в професійній праці та, головне, – активне якісне перетворення ним свого внутрішнього світу, що приводить його до творчої реалізації в професії» [4, с. 26]. Протилежна позиція у дослідженнях Е. Зеєра, який в своїй концепції професійного розвитку спирається на соціальну ситуацію, рівень реалізації в професії й хронологічний вік людини. Під професійним розвитком особистості Е. Зеєр має на увазі «розвиток особистості в процесі вибору професії, професійної освіти та підготовки, а також продуктивного виконання професійної діяльності» [2, с. 55]. Науковець доповнює це визначення, включаючи такі характеристики, як формування професійної спрямованості, компетентності, соціально значущих і професійно важливих якостей і їхню інтеграцію, готовності до постійного професійного зростання, пошук оптимальних прийомів якісного і творчого виконання діяльності відповідно до індивідуально-психологічних особливостей людини.

Вчені-педагоги, які займаються проблемою професійного розвитку, зазначають, що розвиток професіонала відбувається в результаті систематичного удосконалення, розширення та підкріплення спектра знань; розвитку особистісних якостей, необхідних для освоєння нових професійних знань, навичок і умінь [9; 10]. Під час розвитку особистості відбувається і становлення її цілісності, тому професійний розвиток в педагогіці пов'язують не з формальністю або обов'язком, а способом мислення, корисною звичкою. Зокрема, професор Р. Вайнола визначає професійний розвиток особистості «як неперервний, динамічний процес залучення до професії, професійної реалізації та самореалізації, що здійснюється на основі об'єктивних умов професійної діяльності, під час якого відбувається якісне вдосконалення особистості як суб'єкта - представника певної професії» [1, с. 79].

Аналіз наукових джерел засвідчує, що більшість вчених у своїх працях підкреслює значущість професійного розвитку як чинника інноваційних технологій, методів, взаємопов'язаність особистісних якостей та здібностей, світоглядних позицій із фаховими знаннями та професійною компетентністю, що сприяє формуванню творчої самореалізації у професії [3].

Варто відзначити вагомі наукові дослідження, присвячені професійному розвитку педагогів. Аналіз теоретичного обґрунтування суті цього поняття свідчить про трактування професійного розвитку педагога як процесу:

– «удосконалення професійної компетентності, оволодіння освітніми інноваціями з метою зростання професійних досягнень, накопичення практичного досвіду, систематичного перегляду власного викладання, який характеризується формуванням здатності до свідомої професійної діяльності; успішністю оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками» [7, с. 118];

– «засвоєння нового досвіду, знань, вмінь та із трансформацією мотивації й інтересів конкретної людини; що є продуктом і результатом діяльності самої людини» [12, с. 111];

– «якісних змін у викладанні, спрямований на удосконалення професійної діяльності в освітньому середовищі та забезпечення успішності учнів» [3, с. 42];

– «розвитку людини в її професійній ролі, як усіх видів навчання фахівця у системі післядипломної освіти – формальних (підвищення кваліфікації на курсах, в закладах підвищення кваліфікації) та неформальних (індивідуальне навчання та професійна рефлексія)» [9, с. 96];

– «усвідомлення та позитивне реконструювання життєвого і професійного досвіду», професійного моделювання, конструювання, прогнозування» [10, с. 57].

Професійний розвиток педагогічного працівника пов'язують, перш за все, із розвитком особистості. Так, І. Хоржевська вважає, що «професійний розвиток особистості пов'язаний із загальним розвитком людини – отриманням нею досвіду, нових знань та вмінь, її мотивацією та інтересами». Дослідниця визначає наступні «структурні зміни особистості, притаманні індивідуально-професійному розвитку особистості: 1) зміна спрямованості особистості: розширення кола інтересів і зміна системи потреб; актуалізація мотивів досягнення; зростання потреб у самореалізації і саморозвитку; 2) збільшення досвіду і підвищення кваліфікації: підвищення компетентності; розвиток і розширення вмінь та навичок; освоєння нових алгоритмів рішення професійних завдань; підвищення креативності діяльності; 3) розвиток складних часткових здібностей; 4) розвиток професійно важливих якостей, зумовлених специфікою діяльності; 5) розвиток індивідуально-ділових якостей; 6) підвищення психологічної готовності» [12, с. 112-113].

Аналізуючи сутність професійного розвитку соціального педагога, ми опирались на дослідження науковців з соціальної педагогіки (О. Безпалько, А. Капської, Л. Міщик тощо), які визначають, що провідними компонентами професійного розвитку соціальних педагогів є: загально професійні знання (світоглядні, спеціальні наукові, технологічні), вміння, навички та професійно зумовлені особистісні якості (комунікативні, етичні, рефлексивні, емпатійні, психофізіологічні та ін.). Тому професійний розвиток соціального педагога повинен передбачати діяльність, спрямовану на покращення кожного з зазначених компонентів.

Для забезпечення професійного розвитку соціального педагога, як зазначає О. Пришляк, слід дотримуватись наступних принципів:

- «перевага самоосвіти – самостійна пізнавальна діяльність стає основним видом оновлення і поповнення знань;
- самостійне планування, реалізація й самооцінка результатів процесу професійного зростання;
- опора на досвід колег, який слугує джерелом професійного зростання;
- опора на індивідуальну програму професійного зростання, орієнтовану на конкретні професійні й особистісні запити, потреби й цілі і яка враховує рівень підготовки, психофізіологічні, когнітивні, особистісні можливості й наявні засоби;
- системність професійного зростання, яка передбачає постановку мети, реалізацію змісту, форм, методів, засобів та оцінку результатів;
- сприяння розвитку потреб і побажань клієнтів;
- відповідальність фахівця за результати власного професійного розвитку;
- суб'єктом професійного розвитку є фахівець, який прагне вдосконалити свої компетенції з метою більш успішного виконання професійних функцій і обов'язків;
- менеджери професійного розвитку фахівців соціально-педагогічної сфери мають враховувати запити і потреби фахівців і в разі потреби бути готовими до вдосконалення змісту і технології його реалізації;
- учасник професійного розвитку є суб'єктами цього процесу, тобто вони мають брати активну участь у розробці змісту і форм його здійснення;
- різноманітність форм професійного розвитку» [8, с. 145].

Ми погоджуємося із зазначеними принципами, які визначають зміст професійного розвитку соціального педагога закладу загальної середньої освіти та вважаємо, що професійний розвиток соціального педагога це процес постійного удосконалення особистісних, соціальних і професійних компетентностей, оволодіння освітніми інноваціями з метою підвищення професійних досягнень, накопичення практичного досвіду, який характеризується формуванням здатності до професійної діяльності та професійної самореалізації.

Соціальний педагог закладу загальної середньої освіти, враховуючи постійні соціальні виклики та нові напрями соціально-педагогічної роботи постійно повинен займатися власним професійним розвитком. Аналізуючи нормативно-правове забезпечення освітньої сфери, ми з'ясували, що обов'язковою формою підвищення кваліфікації соціального педагога закладу освіти є атестація. Згідно Типового положення про атестацію педагогічних працівників «атестація може бути черговою або позачерговою. Чергова атестація здійснюється один раз на п'ять років. Умовою чергової атестації педагогічних працівників є обов'язкове проходження не рідше одного разу на п'ять років підвищення кваліфікації на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів» [11, с. 1]. Традиційними для освіти залишаються форми курсової підготовки. Інноваційними напрямками професійного зростання педагогічних працівників стали різні форми професійного спілкування педагогів:

- конкурси професійної майстерності;
- авторські програми, націлені на професійний розвиток вчителів;
- інтернет-проекти і фестивалі відкритих уроків;

- зустрічі з діячами освіти та ідеологами освітніх програм;
- семінари з методистами провідних видавництв, авторами підручників і навчальних посібників;
- майстер-класи за участю переможців пріоритетного національного проекту «Освіта»;
- дисемінації педагогічного досвіду через публікації в педагогічних журналах і в мережі Інтернет [3].

Важливим напрямом в організації курсів з підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема соціальних педагогів, на сучасному етапі є «формування індивідуального освітнього маршруту. Підставою для його побудови є ті зміни, які відбуваються сьогодні в системі освіти, пов'язані із запитами і потребами учасників освітнього процесу. Власне освітній маршрут проектується на основі індивідуальних освітніх потреб самого педагога, на основі методичної проблеми (або теми самоосвіти), над якою працює педагог, а також потреб тієї освітньої організації, в якій працює педагогічний працівник» [3, с. 41]. Метою такого освітнього маршруту є вдосконалення професійної розвитку соціального педагога. Індивідуальні освітні маршрути педагогічних працівників припускають не тільки варіативність вибору курсів з підвищення кваліфікації, а й самоосвіту; розкриття потенційних професійних можливостей через участь в професійних конкурсах; діяльність в педагогічному співтоваристві освітньої організації та районному методичному об'єднанні.

Самоосвіта соціального педагога реалізується через самостійне освоєння нових освітніх технологій, методичних прийомів і форм організації соціокультурної діяльності здобувачів освіти, роботу з науковою та методичною літературою; розробкою соціальних проектів; участь в очних або заочних професійних конкурсах; участь у конференціях; участь у ярмарках соціальних проектів та послуг; участь у фестивалях та акціях соціальної тематики; відвідування лекцій, семінарів, тренінгів, майстер-класів, круглих столів; самостійна робота: спеціальна література, користування відео-, аудіоресурсами, мережею Інтернет; консультації у викладачів відповідних кафедр закладів вищої освіти.

Ми погоджуємося з дослідницею О. Пришляк, яка пропонує шляхи вдосконалення професійного розвитку фахівців соціально-педагогічної сфери в Україні та вважаємо вони сприятимуть ефективному професійному розвитку соціального педагога закладу загальної середньої освіти [8]:

- забезпечення належного нормативно-правового регулювання цього процесу на рівні держави;
- розробки стандартів професійного розвитку;
- підвищення мотивації соціальних педагогів до активного професійного зростання;
- налагодження плідної співпраці фахівців соціально-педагогічної сфери з міжнародними об'єднаннями з метою організації закордонного стажування, програм обміну фахівцями, масштабних проектів та програм;
- оптимізації змісту та урізноманітнення форм здійснення соціальними педагогами цього процесу в різноманітних професійних об'єднаннях (розробки та

вдосконалення стандартів професійного розвитку, кодексів професійної етики; здійснення та проходження програм наставництва, професійної сертифікації; участі у групах за інтересами та цільових групах, програмах професійного розвитку; підготовки та видавництва навчально-методичних та наукових праць; складання професійного портфоліо, звітів про результативність соціально-педагогічної діяльності);

– активізації професійного зростання фахівців соціально-педагогічної сфери з допомогою мережі Інтернет (e-mail, ресурсні центри, електронні бібліотеки, професійні форуми, відео-чати для обміну повідомленнями та організації відеоконференцій, веб-семінари тощо).

Плануючи власний професійний розвиток, соціальному педагогу необхідно врахувати такі моменти, як: головна мета (чого досягнути, що вдосконалити); перелік найближчих і подальших конкретних цілей; шляхи і засоби досягнення найближчих цілей; зовнішні умови досягнення цілей; внутрішні умови досягнення цілей; запасні варіанти і шляхи їх досягнення. Таким чином, професійний розвиток соціального педагога передбачає собою цілеспрямовану проектну діяльність, що забезпечує наявність можливостей для професійної самореалізації та самовдосконалення.

Отже, професійний розвиток соціального педагога закладу загальної середньої освіти розглядається як безперервний процес, який має здійснюватися на основі відомих, модифікованих чи новостворених, розроблених форм і способів організації підвищення кваліфікації. Це постійний процес вибору й поєднання різних форм, методів, які є найбільш оптимальними в конкретній ситуації, у конкретному місці тощо. Тому в організації професійного розвитку соціального педагога із наявних технологій, які впроваджуються в системі освіти, потрібно обирати ті, що найбільше сприяють формуванню у фахівців професійної компетентності.

Використана література:

1. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.04 / Р. Х. Вайнола: Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. 2009. 542 с.

2. Зеер Э. Ф. Психология профессионального развития / Э. Ф. Зеер. М.: Академия, 2006. 240 с.

3. Мартинець Л.А. Управління професійним розвитком учителів: навч.-метод. посіб. / Л. А. Мартинець. Вінниця: ДонНУ, 2016. 87 с.

4. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя: монография / Л. М. Митина. М.: Московский психолого-социальный институт, 1998. 200 с.

5. Наказ МОН «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» від 22.05.2018 №509 . Електронний ресурс: – Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1kX--tmR5YnW0QmzB1W_atXduf0ufMM2hB/view

6. Основы педагогики: учеб пособ. / Под общ. ред. А. И. Жука. Мн.: Аверсэв, 2003. 349 с.

7. Пахомова М.В. Актуальні проблеми професійного розвитку педагогічних працівників: державно-управлінський аспект // Менеджер. Вісник Донецького державного університету управління. Серія «Державне управління». Маріуполь: ДонДУУ, 2016. – № 3 (72). С. 116-122.

8. Пришляк О. Ю. Особливості професійного розвитку фахівців соціально-педагогічної сфери [Електронний ресурс] / О.Ю. Пришляк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Вип. 30. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/441/1/.pdf>

9. Пуховська Л. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів : рух до концептуальної карти [Електронний ресурс] / Л. Пуховська // Порівняльна професійна педагогіка : науковий журнал. 2011. № 1. – Режим доступу : (<http://khnu.km.ua/root/res/2-7001-31.pdf>.) <http://lib.iitta.gov.ua/2564/1>.

10. Семиченко В.А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів / В.А.Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. 2001. №1. С. 54–57.

11. Типове положення про атестацію педагогічних працівників [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10>

12. Хоржевська І.М. Професіоналізм та професійний розвиток особистості [Електронний ресурс] / І. М. Хоржевська // Наукові праці. Державне управління. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

НЕИЖПАПА ЛЮДМИЛА СТАНИСЛАВОВНА. Профессиональное развитие социального педагога в учреждениях общего среднего образования.

В статье раскрыта сущность профессионального развития педагогов в отечественных и зарубежных исследованиях, определена актуальность проблемы профессионального развития социального педагога. Обоснованно профессиональное развитие как непрерывный, динамический процесс привлечения к профессии. Раскрыты принципы профессионального развития социального педагога. Определена сущность понятия «профессиональное развитие социального педагога». Охарактеризованы курсы по повышению квалификации педагогических работников как основная традиционная форма профессионального развития социального педагога учреждения общего среднего образования и предложены формы работы для самообразования. Предложены пути совершенствования профессионального развития специалистов социально-педагогической сферы. Установлено, что профессиональное развитие социального педагога предполагает целенаправленную деятельность, что будет способствовать его профессиональной самореализации и самосовершенствованию.

Ключевые слова: профессиональное развитие, профессиональное развитие социального педагога, технологии профессионального развития, принципы

професійного розвитку соціального педагога, форми підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

NEIZHPAPA LIUDMILA. *Professional development of a social pedagogue for general secondary education.*

The article reveals the essence of the professional development of teachers in domestic and foreign studies, and the relevance of the problem of professional development of a social pedagogue is determined. Professional development is grounded as a continuous, dynamic process of engaging in a profession. The principles of professional development of social pedagogue are revealed. The essence of the concept of "professional development of social pedagogue" is determined. The training courses for pedagogical staff are described as the main traditional form of professional development of the social pedagogue of the institution of general secondary education. The forms of work for self-education are proposed. The ways to improve professional development of specialists of social-pedagogical sphere are generalized. It has been established that professional development of social pedagogue involves purposeful activity that will promote its professional self-realization and self-improvement.

Key words: professional development, professional development of social pedagogue, technology of professional development, principles of professional development of social pedagogue, forms of professional development of pedagogical workers.

УДК 37.04:37.02:37.035

Розвадовська Т. В.

НАСТАВНИЦТВО ЯК ВИД ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена аналізу таких понять як «волонтер», «волонтерська діяльність», «волонтерська допомога», «наставництво», «наставник». Визначається їх взаємозв'язок. Представлено характерні риси волонтерства, такі, як: турбота про людей, солідарність і гуманна корисливість, духовна якість і громадянська чеснота, багате джерело людського досвіду, нові інтелектуальні ресурси, участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції, етичний стандарт, забезпечення надійної платформи для відновлення зв'язків між людьми, нове бачення соціальної діяльності. Розглянуто основні характеристики волонтерської діяльності. Обґрунтовано особливості формування особистості студентської молоді та вплив характерних рис волонтерства на нього. Проаналізовано державну програму Німеччини «Добровільний соціальний рік» та визначено її основні завдання.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, волонтерська допомога, наставництво, наставник, студентська молодь.